

Percepcija i iskustvo rodne diskriminacije studenata i studentica na Sveučilištu u Zagrebu

DOI: 10.5613/rzs.53.2.1
UDK 305-055.2
378(497.521.2):305-055.2
316.647.8-057.875:305-055.2
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 7. 3. 2022.

Iva ČAVAR <https://orcid.org/0009-0007-2492-1022>

*Hrvatski zavod za socijalni rad, Služba Grada Zagreba, Područni ured Trešnjevka,
Hrvatska
iva.cavar28@gmail.com.*

Ana OPAČIĆ <https://orcid.org/0000-0002-3486-0696>

*Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska
ana.opacic@pravo.hr (autorica zadužena za korespondenciju)*

SAŽETAK

Cilj ovoga kvantitativnog anketnog istraživanja bio je utvrditi doživljaj i iskustva rodne diskriminacije na Sveučilištu u Zagrebu iz perspektive studenata/ca te doprinos sociodemografskih obilježja i obilježja studiranja u objašnjavanju iskustva, svjedočenja i percepcije rodne diskriminacije. Kao polazište korištene su teorije kongruentnosti uloga i teorija grupne osviještenosti. U istraživanju koje je provedeno 2020. godine sudjelovalo je 274 studenata/ica sa Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati su analizirani regresijskom analizom (jednostavna i hijerarhijska regresijska analiza s dodatnom provjerom moderatorskog učinka svjedočenja rodnoj diskriminaciji na odnos između iskustva i percepcije rodne diskriminacije). Rezultati su pokazali da iskustvo rodne diskriminacije postoji na onim studijima gdje je nominalno izjednačen broj studenata i studentica, no postoje određeni džepovi diskriminacije poput biomedicinskih studija i integriranih studija gdje se češće osobno doživljava rodna diskriminacija i svjedoči diskriminaciji drugih. U percepciji i svjedočenju rodne diskriminacije ključan je čimbenik osobno iskustvo koje pomaže izgradnji grupne osviještenosti. Rodni stereotipi najčešći su oblik rodne diskriminacije. Kad govorimo o sadržaju stereotipa, češće se uočavaju rodni stereotipi deskriptivnog karaktera usmjerenog na oba spola, ali i preskriptivni stereotipi koji su usmjereni protiv žena na pozicijama moći. Stoga možemo zaključiti kako je akademsko okruženje iz perspektive studenata i studentica još uvijek obilježeno „staklenim stropom“, i to neovisno o dominantnoj zastupljenosti studentica na sveučilištu.

Ovaj znanstveni rad nastao je obradom podataka prikupljenih i u svrhe izrade diplomskog rada Ive Čavar na diplomskom studiju socijalnog rada, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada. U odnosu na diplomski rad, u ovom znanstvenom radu postavljeni su drukčiji ciljevi i problemi istraživanja, provedena je drukčija obrada i prikaz podataka te nadopunjen teorijski okvir. Rezultati istraživanja su originalni i dosad nisu objavljeni.

No, iskustvo diskriminacije nije isključivo žensko pitanje te su svakako potrebna dodatna istraživanja kako bi se istražile dimenzije diskriminacije studenata. Rezultati upućuju na potrebu snažnije zastupljenosti teme rodne ravnopravnosti u akademskoj zajednici uz uspostavljanje institucionalne podrške u suzbijanju diskriminacije.

Ključne riječi: rodna ravnopravnost, rodna diskriminacija, visoko obrazovanje, rodni stereotipi

1. UVOD

Uloga žena u visokom obrazovanju na svim razinama sve je značajnija. Žene čine većinu upisanih na sveučilištima u svijetu (Stromquist, 2015), posjeduju više od polovine diploma visokog obrazovanja u europskim zemljama i približno polovinu doktorata znanosti (Stromquist, 2015). U Hrvatskoj u zadnjem desetljeću žene čine većinu upisanih i diplomiranih na visokim učilištima, kao i većinu polaznika poslijediplomskih specijalističkih, a tako i doktorskih studija (Državni zavod za statistiku, 2019). Žena ima u svim disciplinama i područjima znanosti. One su dio državnih sveučilišta, privatnih učilišta, veleučilišta, specijaliziranih institucija poput vojnih akademija i dr. (Martínez Alemán i Renn, 2003). Nema dvojbe o tome da je suvremeni status žena u kontekstu obrazovanja povoljniji nego ikad, no znači li to ravnopravnost spolova u visokom obrazovanju?

Ako se fokusiramo na statističke pokazatelje, dobit ćemo sliku poboljšanja položaja žena u visokom obrazovanju, no to nam još uvijek ne govori o diskriminaciji i stvarnom položaju žena. Primjerice, u SAD-u unatoč broju žena koje su diplomirale i zadovoljavaju uvjete za određeno znanstveno-nastavno zvanje, one nisu zaposlene u statusu redovitog ili izvanrednog profesora u jednakom omjeru kao i njihovi muški kolege (Johnson, 2017). Moreau i dr. (2008), spominju pojam *rodne sljepoće* koji obuhvaća problem podzastupljenosti žena u rukovodećim strukturama u osnovnom i srednjem obrazovanju u Engleskoj i percipiranje šansi njihova profesionalnog napredovanja na neadekvatan način te izostanak rješenja koja bi radikalnije mijenjala njihov status i ulogu. Rodna ravnopravnost u obrazovanju nije samo odraz jednakog sudjelovanja žena i muškaraca u svim oblicima obrazovanja na temelju njihova udjela u relevantnim dobnim skupinama u populaciji (engl. *gender parity*), nego i osiguravanje obrazovne jednakosti svih, neovisno o spolu (engl. *gender equality*) (Stromquist, 2015). Potrebno ju je sagledati u kontekstu prava na obrazovanje (pristup i sudjelovanje), prava unutar obrazovanja (rodno osviještena obrazovna okruženja, procesi i ishodi) i prava kroz obrazovanje (smisleni ishodi obrazovanja) (Wilson, 2003). Nadalje, diskriminacija u obrazovanju može se očitovati u različitim oblicima – kroz rodno neosjetljive pedagoške procese, seksualno

uznemiravanje i rodno nasilje na studiju, predrasude o akademskim sposobnostima i intelektualnom autoritetu žena, lošu provedbu politike ravnopravnosti te isključivanje žena iz mogućnosti za razvoj karijere (Morley, 2006).

Međutim, iako postoje brojni primjeri i fenomeni koji govore u prilog rodno uvjetovanoj diskriminaciji u visokom obrazovanju, izostaje kritička svijest ili percepcija da u visokom obrazovanju postoji takav vid diskriminacije (Matus-López i Gallego-Morón, 2015; Morrison, Bourke i Kelley, 2005). Zato se u ovom istraživanju bavimo podjednako iskustvom i percepcijom rodne diskriminacije i to iz perspektive studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu.

1.1. Teorijski okvir za razumijevanje iskustva i percepcije rodne diskriminacije

Kad se bavimo iskustvom rodne diskriminacije, zapravo se bavimo pitanjem postoji li ona ili ne te ju nastojimo razumjeti kroz one čimbenike koji bi mogli biti rizični za pojavu diskriminacije. No, prije toga ključno je pojasniti osnovne pojmove ravnopravnosti spolova i diskriminacije na temelju spola. Zakonodavno određenje bavi se ravnopravnošću/diskriminacijom na osnovu spolnih (ne rodnih) obilježja te se navodi sljedeće: *Ravnopravnost spolova označava da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata* (Zakon o ravnopravnosti spolova, 69/17, čl. 5). Ona je jedna je od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske i jedna je od temelja za tumačenje Ustava Republike Hrvatske (Veštić, 2017). S druge strane, diskriminacija na temelju spola *označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, obrazovnom (...) i drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena* (Zakon o ravnopravnosti spolova, 69/17, čl. 6). U istom zakonu razlikuje se izravna i neizravna diskriminacija (čl. 7.) s obzirom na to je li diskriminacija svjesno usmjerena protiv druge osobe na osnovu spola (izravna) ili se radi o naizgled neutralnim normama ili praksama koje dovode do diskriminirajućih učinaka (neizravna).

Korištenje spola kao temelja diskriminacije postoji i u nekim teorijskim definicijama. Tako Salvini (2014) rodnom diskriminacijom označava "svaku situaciju u kojoj je osobi uskraćena prilika ili je krivo procijenjena samo na temelju svog spola". Polazeći od tih određenja, i u ovom radu je rodna diskriminacija operacionalizirana kao situacija u kojoj se prema osobama postupa drukčije, a ta je razlika uvjetovana spolnim razlikama.

Rodna diskriminacija odnosi se na “ponašanja, politike i aktivnosti koje na osnovu rodne pripadnosti nepovoljno utječu na radne procese i dovode do različitog postupanja ili stvaraju prijeteće okruženje” (Carr i dr., 2000: 889). Shvatimo li rodnu diskriminaciju kao okvir za različita ponašanja, politike i prakse, tada je u tom širem konceptu i seksualno uznemiravanje koje ima široki spektar ponašanja od generalizirajućih seksističkih primjedbi i ponašanja do stvaranja pritiska na seksualni odnos koje se mogu manifestirati nagrađivanjem te manje ili više očitim prijetnjama (Carr i dr., 2000:889).

Brojni teorijski okviri bave se razumijevanjem uzroka rodnih nejednakosti i diskriminacije, no za potrebe ovog istraživanja pojavnost rodne diskriminacije objašnjavamo teorijom kongruentnosti uloga (Eagly i Karau, 2002), a koja je izvorno razvijena u području upravljanja organizacijama. Autori u toj teoriji diskriminaciju povezuju sa stereotipima koji se uobičajeno vežu za rodne uloge te se diskriminacija pojavljuje u dvama oblicima: kao prethodna evaluacija bi li žena ili muškarac uopće mogao kvalitetno obavljati neki posao ukoliko on nije “tipičan” za taj rod, odnosno negativno vrednovanje kad žena ili muškarac već obavljaju ulogu koja nije tipična u odnosu na atribute koji su pripisani određenom rodu. Diskriminacija je stoga posljedica rodnih stereotipa koji mogu biti deskriptivni i preskriptivni (Burgess i Borgida, 1999). Deskriptivni stereotipi tiču se ideja o tome kakve su žene, a kakvi su muškarci i zanimljivo je da će u tom aspektu i muškarci i žene imati u jednakoj mjeri stereotipne stavove (Burgess i Borgida, 1999). Ukoliko se žena ili muškarac ne ponašaju u skladu s očekivanim stereotipima, pa se nalaze u “atipičnim” profesijama za svoj rod, Burgess i Borgida (1999) navode da će biti podvrgnuti “nesvjesnoj” diskriminaciji te će se u evaluaciji njihova rada procjenjivati nižima određene kompetencije. Preskriptivni stereotipi odnose se na očekivanja da se muškarci ili žene konformiraju s onim ponašanjima i ulogama primjerenima njihovu spolu, no u toj domeni muškarci su skloniji stereotipiziranju od žena (Burgess i Borgida, 1999). Osim toga, ukoliko se muškarac ili (češće) žena upusti u ponašanje ili preuzme ulogu koja za nju nije “tipična” (pr. vodstvo), diskriminacija će biti očitovana u generalnoj niskoj evaluaciji osobe (Burgess i Borgida, 1999). Važno je istaknuti da narušavanje deskriptivnih i preskriptivnih stereotipa izaziva različite reakcije okoline, kako u pogledu njihova sadržaja, tako i po pitanju intenziteta tih reakcija. Kad se osoba ponaša drukčije od onoga što se očekuje na temelju deskriptivnih stereotipa, to će izazvati iznenađenost okoline i diskriminaciju koja uglavnom nije izravna ili koje osoba nije svjesna (Burgess i Borgida, 1999). No, ako se osoba ponaša drukčije od onoga što se očekuje na temelju preskriptivnih stereotipa, intenzitet reakcija bit će snažniji, oblici diskriminacije izraženiji, čak do mjere da se stvara neprijateljsko okruženje (Burgess i Borgida, 1999).

Teorija kongruentnosti uloga pogodna je za razumijevanje visokog obrazovanja u kojemu postoji kako horizontalna, tako i vertikalna segregacija studenata i uopće akademske zajednice. Horizontalna segregacija tiče se toga da još uvijek postoje “muški” i “ženski” studiji i velika dominacija jednog roda sukladno deskriptivnom stereotipu. Međutim, čak i unutar područja u kojemu dominira jedan rod, opet se pojavljuju nejednakosti u tome koliko daleko žene mogu napredovati te će se najčešće žene hijerarhijski segregirati na nižim razinama čak i u područjima gdje brojčano dominiraju. Kad žena naruši preskriptivni stereotip i pokaže aspiraciju prema upravljačkim pozicijama, kao što autori Burgess i Borgida (1999) navode, biti će generalno evaluirana kao osoba (a ne pojedinačno po kompetencijama) i nerijetko izložena neprijateljskom ozračju. Zbog toga se pojavljuje druga generacija pristranosti (tj. da se percepcija o ženama na upravljačkim mjestima temelji na primjerima žena koje su trenutačno u tim ulogama) (Kubu, 2018).

Iako je teorija kongruentnosti uloga jednako primjenjiva na diskriminaciju muškaraca i žena na osnovu deskriptivnih i preskriptivnih stereotipa, dva rada s pregledom istraživanja pokazuju da se ona empirijski potvrđuje na ženama te na ženama u rukovodećim ulogama (Koburtay, Syed i Haloub, 2019; Manzi, 2019). Rezultati nisu posve jasni kad je riječ o muškarcima te su dobiveni različiti zaključci u kojoj se mjeri muškarci suočavaju s diskriminacijom kad se nalaze u “atipičnim” područjima ili ulogama (Manzi, 2019). Dok se s jedne strane pokazuje da muškarci neće imati negativnih posljedica i da će moći lakše napredovati u “ženskim” plaćenim ili neplaćenim poslovima, drugi dio istraživanja pokazuje ne samo da će snositi negativne posljedice, nego da one mogu biti još i veće od onih koje će iskusiti žene.

Iskustvo rodne diskriminacije umnogome je povezano s pitanjem percepcije i time hoće li se diskriminacija (drukčiji ili nepravedni tretman) pripisati pripadnosti određenoj grupi (Ensher, Grant-Vallone i Donaldson, 2001). Prema teorijama grupne osviještenosti, važno je da žena osvijesti da je uopće doživjela rodnu diskriminaciju te da ju poveže s grupnom pripadnošću i lošijim položajem žena u društvu, a ne s osobnim faktorima poput vlastitog ponašanja i osobina (Kamenov, Huić i Jugović, 2011). Grupna osviještenost tako postaje pitanjem političke svijesti, ali dovodi do stvaranja polariziranog kolektiva gdje će jedni koji pripadaju grupi imati percepciju diskriminacije, a oni koji ne pripadaju mogu iskazati “sljepoću” na diskriminaciju, što dovodi do perceptivne segregiranosti (Robinson, 2008).

Grupna osviještenost duboko je povezana s političkom osviještenošću (Hirsh i Lyons, 2010), odnosno sa sposobnošću da pojedinac svoje svakodnevno iskustvo opisuje terminima koji imaju pravno i političko značenje, poput rodne diskriminacije, ili moralni predznak kad detektiramo nepravdu ili nejednakost (Hirsh i Lyons, 2010). Grupna osviještenost rezultat je subjektivnog procesa u kojemu se pojedinac smješta u određeno područje društvene stvarnosti, a u praksi *de facto* gru-

pnu osviještenost imaju oni koji će vjerojatnije iskusiti diskriminaciju (Hirsh i Lyons, 2010). Zato ne čudi da u polariziranom svijetu diskriminaciju ne vide oni koji ju ne doživljavaju, ali niti oni koji svoje iskustvo nisu povezali s grupnim odrednicama, političkim, pravnim ili moralnim konceptima. Zato je opravdano očekivati da će grupna osviještenost ovisiti i o drugim parametrima, poput političke opredijeljenosti ili svjetonazora.

1.2. Dosadašnja istraživanja o rodnoj diskriminaciji u obrazovanju

Pregled istraživanja iz SAD-a koji su napravili Jackson i O'Callaghan (2009) upućuju na brojne dokaze da u visokom obrazovanju postoji tzv. stakleni strop i diskriminacija žena u pogledu visine plaće i mogućnosti napredovanja, kao i u brzini dobivanja stalnih pozicija na sveučilištu. Osim toga, što su žene dulje u akademskoj karijeri, to je vjerojatnost doživljavanja „staklenog stropa“ veća.

Što se tiče studentske populacije, značajan broj istraživanja potvrđuje diskriminaciju studentica posebice u području medicinskih znanosti i sestrinstva dok su studenti češće iznosili da su opservirali ili čuli za takvo iskustvo drugih studenata/ica (Witte i dr., 2006). Riječ je o pojedinačnim istraživanjima u Kanadi (Crutcher i dr, 2011), Finskoj (Rautio i dr., 2005) i Ujedinjenom Kraljevstvu (Witte i dr., 2006), ili metaanalizama i pregledima istraživanja provođenima u različitim dijelovima svijeta (Levaillant i dr., 2020; Kouta i Kaite, 2011). Ako govorimo o tipovima rodne diskriminacije u kontekstu obrazovanja, Witte i dr. (2006) ih, na temelju provedenog istraživanja među studentima i studenticama medicinskih studija, dijele na: obrazovne nejednakosti (razlike u okolini podučavanja studenata i studentica), stereotipne komentare (primjerice da će studenti medicine jednog dana biti ravnatelji bolnica i nadređeni liječnicama), seksualne uvertire (zahtjevi za romantičnim ili seksualnim kontaktom), uvredljive, sramotne ili seksualno izražene komentare (npr. seksualne šale), neprikladna dodirivanja (neželjeni fizički dodiri) i seksističke opaske (obraćanje studenticama s djevojko, curo, dušo).

Ipak, iako istraživanja potvrđuju postojanje rodne diskriminacije u visokom obrazovanju, problem se pojavljuje u slaboj percipiranosti tih pojava te dualizmu koji u tom pogledu postoji između studenata i studentica, djelatnika i djelatnica, a diskriminaciju ne uočavaju oni članovi akademske zajednice koji su u njoj kraće (Sipe, Johnosn i Fisher dr, 2009). Osim toga, autori istraživanja iz SAD-a Sipe i dr. (2009) navode kako će i osobe koje ostvaruju niže uspjehe ili nemaju jednaku mogućnost napredovanja, svoj „neuspjeh“ rjeđe pripisati rodnoj diskriminaciji.

Istraživanje provedeno sa studentima preddiplomskog studija u Ujedinjenom Kraljevstvu (Morrison, Bourke i Kelley, 2005) sugerira kako postoje teškoće u prepoznavanju situacija u kojima je došlo do rodne diskriminacije. Autori iznose kako je to moguća strategija suočavanja u rodno pristranim institucijama, a ujedno i simptom postfeminističke akademske okoline, gdje bi rodna nejednakost trebala biti stvar prošlosti (Morrison i dr., 2005).

Kad su posrijedi istraživanja u Hrvatskoj, valja istaknuti publikaciju iz 2011. godine pod nazivom "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj" urednica Željke Kamenov i Branke Galić u izdanju Vladinog ureda za ravnopravnost spolova (2011). U toj se publikaciji navodi kako se diskriminacija u obrazovanju očituje kroz obrazovne programe, pristup obrazovanju (procedure upisa u škole/fakultete), odnos profesora/ica prema studentima/cama, evaluaciju studenata/ica, kao i postojanje rodnih stereotipa (Jugović i Baranović, 2011). Prema rezultatima istraživanja (Jugović i Baranović, 2011), 78,7% ispitanih smatra da u Hrvatskoj žene i muškarci imaju jednake obrazovne šanse. S druge strane, u istom istraživanju 43,7% je ispitanika izjavilo da je spol još uvijek važan kriterij u školama pri usmjeravanju učenika/ca prema određenim zanimanjima, ali je tek 9% ispitanih izjavilo da su tijekom obrazovanja bili diskriminirani na temelju spola. Oblici diskriminacije koje su ispitanici/e najčešće doživljavali bili su uvredljivi komentari u školi, iskustva rodne diskriminacije pri ocjenjivanju i kažnjavanju te naposljetku odgovaranje od nekog zanimanja na temelju spola. Najmanje se doživjelo seksualno uznemiravanje. Jedina razlika na temelju spola bila je kod iskustva pri kažnjavanju gdje su za isto ponašanje češće bili kažnjavani muškarci (Jugović i Baranović, 2011).

U stavovima prema rodnoj ravnopravnosti, veliku ulogu imaju socioekonomske karakteristike. Rodnu ravnopravnost u obrazovanju manje podržavaju muškarci, osobe s nižim stupnjem obrazovanja i stariji te oni koji žive u ruralnim sredinama (Jugović i Baranović, 2011). Što se tiče egalitarnih stavova, istraživanje Kamenov i dr. (2011) utvrdilo je kako postoji korelacija između doživljenog iskustva rodne diskriminacije i stavova pojedinaca vezanih za rodnu diskriminaciju. Naime, osobe koje su imale iskustvo diskriminacije imaju egalitarnije stavove od pojedinaca bez tog iskustva te su spremniji angažirati se u akcijama usmjerenima na smanjivanje rodne diskriminacije (Kamenov i dr., 2011).

Andrijašević (2018) je provela istraživanje kojem je bio cilj ispitati iskustvo seksualnog uznemiravanja studenata/ica na Sveučilištu u Zagrebu, u kojem iznosi kako u Hrvatskoj ne postoji učinkovit način informiranja o tom problemu te da studenti/ce svoja iskustva ne prijavljuju, a dijele ih uglavnom samo s prijateljima. Istraživanje je provedeno na uzorku od 608 ispitanika, a rezultati su bili u opreci nalazima ranijih istraživanjima te su studenti Sveučilišta u Zagrebu imali više iskustva sa

seksualnim uznemiravanjem na fakultetu nego studentice, no zamijećeno je kako žene i muškarci svoja iskustva vrednuju na različit način. Dok ženama seksualno uznemiravanje od strane fakultetskog osoblja i drugih kolega uzrokuje nelagodu i ljutnju, muškarcima laska ili svoje iskustvo smatraju nebitnim te takva ponašanja u većoj mjeri opravdavaju i doživljavaju manje problematičnima nego žene (Andrijašević, 2018).

Kad je riječ o daljnjim istraživanjima o rodnoj ravnopravnosti u obrazovanju, njih nažalost manjka. Naime, rodna diskriminacija je dosad uglavnom proučavana u kontekstu obitelji, tržišta rada, politike, medija i dr. (Boščić, 2013, Nedović, Ivanović i Mišćević, 2015, Relja, Galić i Despotić, 2009). Kad se istraživanja i bave temom rodne ravnopravnosti u obrazovanju, uglavnom obuhvaćaju mlađu populaciju učenika te nižu razinu obrazovanja (Robinson-Cimpian i dr., 2013; Hadjar i Gross, 2021). U našem je društvu tema položaja i prava žena vrlo rijetko u fokusu, najčešće prigodničarski te ne rezultira konkretnim rješenjima za unapređenje njihova statusa. Češće se tema položaja žena otvara u kontekstu nasilja, bilo da je riječ o obiteljskom i partnerskom nasilju ili pojavnosti seksualnog nasilja i uznemiravanja u okviru *#MeToo*¹ pokreta. Stoga ne čudi kako dosad postoji tek nekolicina istraživanja koja su se bavila temom rodne ravnopravnosti na području Hrvatske, te specifično percepcijom, osobnim iskustvima i doživljajem rodne diskriminacije drugih studenata u visokom obrazovanju. Ovim se istraživanjem želi ispitati percipiraju li studenti i studentice rodnu diskriminaciju na svom fakultetu, imaju li osobno iskustvo rodne diskriminacije tijekom studiranja i jesu li svjedočili tuđem iskustvu rodne diskriminacije na fakultetu.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi čimbenike koji pridonose iskustvu i percepciji rodne diskriminacije studenata i studentica na Sveučilištu u Zagrebu.

Sukladno cilju istraživanja postavljena su tri istraživačka problema s odgovarajućim hipotezama

1. Utvrditi doprinos sljedećih čimbenika u objašnjenju iskustva rodne diskriminacije studenata i studentica: sociodemografska obilježja (dob, spol, naselje, religioznost i politička opredijeljenost) te obilježja studiranja (godina studija, zastupljenost studentica na fakultetu, ravnomjeran udio studenata i studentica na fakultetu, prosjek ocjena).

¹ *#MeToo* pokret jedan je od najpoznatijih socijalnih pokreta posljednjih godina kojima se upozorava na postojanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, posebice nad ženama, i to kad su istome izložene od strane muškaraca na poziciji moći. Od 2017. do 2019. godine oznaka *#MeToo* je zabilježena na Twitteru čak 24 milijuna puta (UN Women, 2020).

H.1. Očekujemo da će sljedeći prediktori u većoj mjeri pridonijeti objašnjenju češćeg iskustva rodne diskriminacije: ženski spol, starija dob, manja razina religioznosti i lijeva politička pripadnost u skladu s teorijom grupne osviještenosti. Što se tiče obilježja studiranja, očekujemo da će objašnjenju češće rodne diskriminacije pridonijeti manji udio studentica na fakultetima te neravnomjernost u broju studenata i studentica u ukupnom broju studenata, a u skladu s teorijom kongruentnosti rodnih uloga.

2. Utvrditi doprinos sljedećih čimbenika u objašnjenju svjedočenja rodnoj diskriminaciji drugih studenata i studentica: sociodemografska obilježja (dob, spol, naselje, religioznost i politička opredijeljenost), obilježja studiranja (godina studija, zastupljenost studentica na fakultetu, ravnomjeran udio studenata i studentica na fakultetu, prosjek ocjena) te osobno iskustvo rodne diskriminacije.

H.2. Očekujemo da će sljedeći prediktori pridonijeti objašnjenju češćeg svjedočenja rodnoj diskriminaciji drugih studenata i studentica: osobno iskustvo diskriminacije, ženski spol, starija dob, manja razina religioznosti i lijeva politička pripadnost u skladu s teorijom grupne osviještenosti. Što se tiče obilježja studiranja, očekujemo da će objašnjenju češćeg svjedočenja rodnoj diskriminaciji drugih studenata i studentica pridonijeti manji udio studentica na fakultetima te neravnomjernost u broju studenata i studentica u ukupnom broju studenata, a u skladu s teorijom kongruentnosti rodnih uloga.

3. Utvrditi doprinos sljedećih čimbenika u objašnjenju percepcije rodne diskriminacije: sociodemografska obilježja (dob, spol, naselje, religioznost i politička opredijeljenost), obilježja studiranja (godina studija, zastupljenost studentica na fakultetu, ravnomjeran udio studenata i studentica na fakultetu, prosjek ocjena), osobno iskustvo rodne diskriminacije te svjedočenje rodnoj diskriminaciji koju doživljavaju drugi studenti/studentice.

H.3. Očekujemo da će sljedeći prediktori pridonijeti objašnjenju više percepcije rodne diskriminacije: osobno iskustvo diskriminacije te svjedočenje rodnoj diskriminaciji drugih studenata i studentica, ženski spol, starija dob, manja razina religioznosti i lijeva politička pripadnost u skladu s teorijom grupne osviještenosti. Što se tiče obilježja studiranja, očekujemo da će objašnjenju većeg prepoznavanja rodnih nejednakosti drugih studenata i studentica pridonijeti manji udio studentica na fakultetima te neravnomjernost u broju studenata i studentica u ukupnom broju studenata, a u skladu s teorijom kongruentnosti rodnih uloga.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Opis uzorka

U istraživanju je sudjelovalo 274 studenata i studentica sa Sveučilišta u Zagrebu prosječne dobi 23 godina ($SD=2,544$). Sudjelovalo je znatno više studentica ($N=192$ ili 70%) nego studenata ($N=80$ ili 29%). Takva raspodjela donekle odgovara ukupnoj populaciji s obzirom na to da je na Sveučilištu u Zagrebu akademske godine 2020/2021. godine bilo upisano 60 785 studenata/ica od čega je bilo 60% studentica, točnije njih 36 670 (Državni zavod za statistiku, 2022). Iako je prosječna dob 23 godina, 27% studenata je u dobi do 21 godine, te su dominantno u uzorku obuhvaćeni studenti na višim godinama.

U uzorku su jednako zastupljeni studenti/ce koji su najveći dio života proveli u velikim urbanim sredinama s više od 100 000 stanovnika ($N=88$ ili 32%) kao i studenti/ce iz manjih ruralnih sredina do 10 000 stanovnika ($N=91$ ili 33%). Preostali studenti/ce dolaze iz manjih gradova do 30 000 stanovnika ($N=49$ ili 18%) i gradova srednje veličine s više od 30 000 stanovnika ($N=46$ ili 17%).

U uzorku je otprilike podjednak broj studenata/ica koji se izjašnjavaju da nisu religiozni ili nisu sigurni ($N=124$ ili 45%) kao i onih koji se izjašnjavaju kao vjernici, odnosno religiozni u skladu s crkvenim učenjem ($N=150$ ili 55%). Po svojim političkim opredjeljenjima, njih 21% ($N=55$) pripada desnom političkom spektru, 38% ($N=101$) lijevom, a 12% ($N=33$) liberalnom centru. Čak 29% studenata ($N=79$) se izjašnjava neodlučnima ili apolitičnima. Odgovori ispitanika naknadno su kategorizirani nakon što su upisali političku opciju koju smatraju najbližom svojim uvjerenjima.

Kad je riječ o razini studija, 44% studenata/ica je na preddiplomskoj razini ($N=119$), 32% ih je na diplomskom ($N=88$), a njih 24% je na integriranom studiju ($N=66$). Najveći broj studenata/ica dolazi sa studija društveno-humanističkog usmjerenja (njih 44% ili $N=119$). Što se tiče zastupljenosti drugih studija, u uzorku je 17% ($N=47$) studenata/ica s tehničkih, 14% ($N=37$) s prirodnih, 16% ($N=45$) s biomedicinskih, a 9% ($N=25$) s biotehničkih studija. Za usporedbu, u ukupnoj populaciji studenata/ica Sveučilišta u Zagrebu po oko 6% dolazi iz prirodnog i biotehničkog područja studija, 22% iz tehničkog, 8% iz biomedicinskog područja, dok čak 46% dolazi iz društvenog područja studija, a 8% iz humanističkog (Državni zavod za statistiku, 2022). Možemo zaključiti kako je uzorak zadovoljavajući s obzirom na ukupnu populaciju.

Studenti/ce u tom uzorku u prosjeku imaju vrlo dobar ishod na studiju s prosječkom ocjena od 3,94 ($SD=0,581$).

3.2. Postupak istraživanja i primijenjeni instrumenti

Rezultati su obrađeni u programskom paketu SPSS 20.0, a u analizi su korišteni postupci deskriptivne statistike, testovi razlika (t-test, ANOVA), korelacija te faktorska analiza. Za odgovor na istraživačke probleme korišten je postupak jednostavne regresijske analize, te hijerarhijske regresijske analize s moderatorskim efektom. Za analizu razlika i povezanosti korištena je parametrijska statistika, iako distribucije na zavisnim varijablama nisu normalne. To se osobito odnosi na distribucije u doživljenom nasilju koje su asimetrične i pomaknute prema nižim vrijednostima te je riječ o relativno rijetkim događajima. No, odluka da se koristi parametrijska statistika utemeljena je na činjenici većeg uzorka (više od 270 ispitanika/ca), zastupljenosti u subzorcima koji su veće od 30 te nepostojanju značajno odstupajućih vrijednosti ili *outliera* (le Cessie, Goeman i Dekkers, 2020).

Istraživanje je provedeno *online* na prigodnom uzorku u razdoblju od 1. rujna do 1. listopada 2020., kad je mrežni upitnik bio objavljen i dostupan za ispunjavanje. Poziv na sudjelovanje bio je objavljen u tri navrata u pojedinačnim studentskim Facebook grupama nekoliko većih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te u Facebook grupama studentskih domova koje obuhvaćaju velik broj studenata Sveučilišta u Zagrebu. Ista je objava više puta objavljivana kako bi se povećala vjerojatnost odaziva.

Uvodno su u istraživačkom instrumentu obuhvaćene varijable koje ispituju sociodemografska obilježja (dob, spol, naselje, religioznost i politička opredijeljenost) i obilježja studiranja (naziv fakulteta, godina studija, prosjek ocjena). Osim navedenoga, za potrebe analize dodane su varijable o omjeru studenata i studentica na razini fakulteta, i to varijabla udio studentica na fakultetu te ravnomjeran udio studenata i studentica, a na temelju dostupnih podataka u bazi Studenti u akademskoj godini 2020./2021 Državnog zavoda za statistiku (2022). Ravnomjernost udjela studenata i studentica operacionalizirana je kao razlika udjela studentica do 50% koji predstavlja ravnomjeran udio. Ta je razlika iskazana kao apsolutna vrijednost neovisno o tome ima li studentica više ili manje od 50%. U finalnoj obradi dobivene vrijednosti su rekodirane (100 – dobivena razlika) kako bi se osiguralo da više vrijednosti odražavaju ravnomjerniji udio.

Upitnik *Iskustva doživljene rodne diskriminacije na studiju* sastoji se od deset tvrdnji gdje su ispitanice/i označavali koliko su često doživjeli pojedine situacije (stupnjevi od 1 – nikad do 4 – često). Eksploratornom faktorskom analizom s Varimax rotacijom (korelacije među faktorima su bile niske) dobivena su dva faktora, a rezultati za pojedini faktor dobiveni su kao prosječan odgovor na svim tvrdnjama. Faktor 1 (osam tvrdnji) označava situacije izravne diskriminacije te se tu nalaze tvrdnje poput: *Dobio/la sam lošije ocjene od kolega/ica suprotnog spola za istu*

razinu znanja na ispitu, Tijekom usmenog ispita bio/la sam pitan/a osobna pitanja više od kolega/ica suprotnog spola. Taj faktor ima karakterističan korijen $\lambda = 3,559$ i objašnjava 35,59% varijance. Koeficijent pouzdanosti Cronbachov Alpha je $\alpha = 0,799$. Faktor 2 (dvije tvrdnje) označava situacije neizravne diskriminacije te se tu nalaze tvrdnje poput: *Nisam bio/la odabran/a da sudjelujem u tijelima odlučivanja na studijskoj razini (studentski zborovi, predstavništva studenata, udruge studenata) zbog spola*. Taj faktor ima karakterističan korijen $\lambda = 1,573$ i objašnjava 15,73% varijance. Koeficijent pouzdanosti Cronbachov Alpha je $\alpha = 0,557$. Zbog izostanka varijabiliteta i niske pouzdanosti skale, ta je dimenzija u daljnjim analizama izostavljena.

Upitnik *Svjedočenja rodnoj diskriminaciji drugih na studiju* također je kreiran za potrebe ovog istraživanja te se sastoji od devet tvrdnji gdje su ispitanice/i označavali koliko su često svjedočili pojedinim situacijama (stupnjevi od 1 – nikad do 4 – često). Eksploratornom faktorskom analizom s Varimax rotacijom (s obzirom na nisku korelaciju među faktorima) dobivena su dva faktora, a sadržajno su tvrdnje iste kao na ispitivanju osobnog iskustva. Rezultati za pojedini faktor dobiveni su kao prosječan odgovor na svim tvrdnjama. Faktor 1 (sedam tvrdnji) označava situacije izravne diskriminacije. Taj faktor ima karakterističan korijen $\lambda = 4,369$ i objašnjava 48,54% varijance. Koeficijent pouzdanosti Cronbachov Alpha je $\alpha = 0,839$. Faktor 2 (dvije tvrdnje) označava situacije neizravne diskriminacije. Taj faktor ima karakterističan korijen $\lambda = 1,162$ i objašnjava 12,91% varijance. Koeficijent pouzdanosti Cronbachov Alpha je $\alpha = 0,894$. Unatoč dobroj pouzdanosti, zbog izostanka varijabiliteta među ispitanicima i nepostojanja korelacije s prediktorskim varijablama, dimenzija neizravne diskriminacije izostavljena je iz daljnjih obrada.

Upitnik *percepcije rodne diskriminacije* kreiran je za potrebe ovog istraživanja te se sastoji od šesnaest tvrdnji koje ispituju različita područja neravnopravnosti na skali od 1 do 5 gdje viši stupanj ukazuje na veću percipiranu nejednakost. Pozitivne tvrdnje su prethodno rekodirane kako bi viši ukupni rezultati sugerirali višu razinu percipirane diskriminacije. Eksploratornom faktorskom analizom s ortogonalnom oblimin rotacijom (zbog prethodno utvrđene korelacije među faktorima) utvrđena su tri faktora, a rezultati za pojedini faktor dobiveni su kao prosječan odgovor na svim tvrdnjama. Faktor 1 sastoji se od deset tvrdnji, karakterističan je korijen $\lambda = 6,32$ i objašnjava 39,51% varijance. Koeficijent pouzdanosti Cronbachov Alpha je $\alpha = 0,899$. Taj faktor ukazuje na *percipiranu neravnopravnost prema studenticama* od strane nastavnog i nenastavnog osoblja fakulteta².

² Tvrdnje koje pripadaju tom faktoru su: Na mom studiju studentice i studenti potpuno su ravnopravni; Studenticama se tijekom usmenog ispita češće postavljaju pitanja osobne prirode; Vjerojatnije je da će studentica pasti na ispitu od studenta; Studentice češće doživljavaju neželjene fizičke dodire od strane kolega na studiju nego studenti; Studentice češće doživljavaju neželjene fizičke

Faktor 2 sastoji se od triju tvrdnji, karakteristični korijen je $\lambda = 1,335$ i objašnjava 8,34% varijance. Koeficijent pouzdanosti Cronbachov Alpha je $\alpha = 0,645$. Taj faktor ukazuje na percipiranu neravnopravnost žena na pozicijama moći koja odgovara preskriptivnim stereotipima³.

Faktor 3 sastoji se od triju tvrdnji, karakterističan je korijen $\lambda = 1,136$ i objašnjava 7,1% varijance. Koeficijent pouzdanosti Cronbachov Alpha je $\alpha = 0,433$. Taj faktor ukazuje na postojanje rodnih stereotipa i to deskriptivnih stereotipa⁴. Iako je pouzdanost te subskale niska, odlučeno je zadržati ju u analizama uz napomenu o ograničenjima rezultata te bi svakako bilo dobro u budućnosti nadograditi skalu dodatnim česticama.

4. REZULTATI

4.1. Deskriptivni prikaz kriterijskih varijabli: iskustvo rodne diskriminacije, svjedočenje rodnoj diskriminaciji i percepcija rodne diskriminacije

Ispitanici/e su procjenjivali koliko su često oni osobno doživjeli iskustvo diskriminacije, a koliko su često svjedočili iskustvima diskriminacije koje su doživjeli njihovi kolegice i kolege. Ukupno osobno iskustvo diskriminacije u prosjeku je rijetko, pri čemu je češći doživljaj izravne u odnosu na neizravnu diskriminaciju (Tablica 1). Situacije diskriminacije koje studenti i studentice nešto češće doživljavaju vidljive su u dobivanju lošijih ocjena, stereotipne komentare i šale bilo od strane kolegica i kolega, bilo od strane profesora i profesorica. To je u skladu s drugim nalazima

ododire od strane profesora na studiju nego studenti; Profesori/ce češće studentima daju više ocjene samo zbog pokazanog interesa za predmet nego studenticama; Viši položaji u hijerarhiji studija uglavnom su namijenjeni muškim kandidatima; Administrativno osoblje na mom fakultetu je naklonjenije studentima nego studenticama; Na predavanjima profesori/ce nerijetko znaju dati izjave/šale temeljene na rodnim stereotipima; Studenti su češće odabrani za projekte na fakultetu i demonstrature, za razliku od studentica.

³ Tvrdnje koje pripadaju tom faktoru su: Predstojnicu ili dekanicu na mom fakultetu bi se gledalo kao na osobu koja bi jednako uspješno obavljala svoju dužnost kao i muškarac na istoj poziciji; Studenti gledaju jednako kompetentno studentice pri obavljanju akademskih zadataka; Žene su u dovoljnom broju zastupljene u tijelima odlučivanja na studijskoj razini (studentski zborovi, predstavništva. U daljnjoj analizi odgovori na tvrdnjama su rekodirani s obzirom da su izvorno postavljene u pozitivnom smjeru.

⁴ Tvrdnje koje pripadaju tom faktoru su: Kod praktične podjele rada (pripreme predavaonice, nošenja stolica i dr.), profesori nerijetko daju upute koje su u skladu s rodnim stereotipima; Danas je u školama spol još uvijek važan kriterij pri usmjeravanju budućih studenata/ica prema upisu u pojedine studije; Za zadatak jednake vrijednosti studentice u prosjeku dobivaju više ocjene od studenata.

ovog istraživanja koji govore da je od svih istraženih aspekata neravnopravnosti najviše prepoznata dimenzija neravnopravnosti u pogledu rodnih stereotipa.

Tablica 1. Iskustvo doživljene diskriminacije na studiju

	1 – nikad	2 – da, jednom	3 – da, nekoliko puta	4 – da, često	M	SD
ISKUSTVO IZRAVNE RODNE DISKRIMINACIJE	65,3%	28,9%	5,4%	0,4%	1,42	0,494
<i>Dobio/la sam lošije ocjene od kolega/ica suprotnog spola za istu razinu znanja na ispitu.</i>	66,1%	16,1%	15,7%	2,2%	1,54	0,834
<i>Češće sam upozoren/a ili kažnjava/a od strane profesora za isto ponašanje na studiju nego kolega/ica.</i>	89,1%	6,2%	3,6%	1,1%	1,17	0,529
<i>Na studiju mi je savjetovano da se ne bavim nekim akademskim/karijernim poslom zbog stereotipnih vjerovanja o rodu kojem pripadam.</i>	82,8%	5,1%	8,4%	3,6%	1,33	0,781
<i>Na studiju sam doživio/la rodno stereotipne komentare i šale na račun svog spola od strane kolega/ica.</i>	62%	13,1%	16,1%	8,8%	1,72	1,027
<i>Profesori/ce koriste rodno stereotipne šale i komentare na svojim predavanjima.</i>	45,3%	22,3%	25,9%	6,6%	1,94	0,987
<i>Tijekom usmenog ispita bio/la sam pitan/a osobna pitanja više od kolega/ica suprotnog spola.</i>	82,1%	9,9%	6,2%	1,8%	1,28	0,66
<i>Na studiju sam doživio/la seksualno uznemiravanje (npr. neželjeno dodirivanje, neprikladne geste, nepristojne primjedbe na račun svog spola) od strane profesora/ice.</i>	85%	9,9%	4%	1,1%	1,21	0,56

	1 – nikad	2 – da, jednom	3 – da, nekoliko puta	4 – da, često	M	SD
<i>Na studiju sam doživio/la seksualno uznemiravanje (npr. neželjeno dodirivanje, neprikladne geste, nepristojne primjedbe) od strane kolege/ice.</i>	88,7%	3,6%	6,9%	0,7%	1,2	0,585
ISKUSTVO NEIZRAVNE DISKRIMINACIJE	97,1%	2,2%	0,3%	0,4%	1,03	0,197
<i>Nisam bio/la odabran/a da sudjelujem u tijelima odlučivanja na studijskoj razini (studentski zborovi, predstavništva studenata, udruge studenata) zbog spola.</i>	90,3%	0,4%	0,4%	0%	1,01	0,135
<i>Onemogućeno mi je napredovanje na višu poziciju (demonstrator/ica, asistent/ica) zbog spola.</i>	97,4%	1,5%	0,4%	0,7%	1,04	0,305
OSOBNOSTNO ISKUSTVO DISKRIMINACIJE	72,3%	24,4%	3,3%	0%	1,34	0,403

Kako i na osobnom primjeru, tako su studenti i studentice zapravo rijetko svjedočili diskriminaciji drugih kolegica i kolega na studiju, pri čemu su češće svjedočili izravnoj, nego neizravnoj diskriminaciji, i to kroz lošije ocjene te rodne stereotipe (Tablica 2).

Tablica 2. Svjedočenje doživljenoj diskriminaciji na studiju

	1 – nikad	2 – da, jednom	3 – da, nekoliko puta	4 – da, često	M	SD
SVJEDOČENJE IZRAVNOJ RODNOJ DISKRIMINACIJI	66,4%	26,3%	6,6%	0,7%	1,47	0,585
<i>Doživio/la sam da moje kolege/ice dobivaju lošije ocjene od kolega/ica suprotnog spola za istu razinu znanja na ispitu.</i>	64,2%	11,7%	20,1%	4%	1,64	0,936
<i>Doživio/la sam da su moje kolege/ice upozorene ili kažnjavane od strane profesora za isto ponašanje na studiju nego kolege/ice suprotnog spola.</i>	79,6%	9,1%	9,5%	1,8%	1,34	0,724
<i>Doživio/la sam da je mojim kolegama/icama savjetovano da se ne bave nekim akademskim/karijernim poslom zbog stereotipnih vjerovanja o rodu kojem pripadaju.</i>	71,5%	8,8%	14,6%	5,1%	1,53	0,922
<i>Na studiju sam doživio/la rodno stereotipne komentare i šale na račun spola mojih kolega/ica.</i>	49,6%	16,4%	27%	6,9%	1,91	1,02
<i>Tijekom usmenog ispita doživio/la sam da je kolegicama postavljano više osobnih pitanja od kolegama.</i>	77,4%	12%	8%	2,6%	1,36	0,739
<i>Na studiju sam svjedočio/la seksualnom uznemiravanju kolega/ica (npr. neželjenom dodirivanju, neprikladnim gestama, nepristojnim primjedbama na račun spola) od strane profesora/ice.</i>	83,2%	8,4%	6,9%	1,5%	1,27	0,651

	1 – nikad	2 – da, jednom	3 – da, nekoliko puta	4 – da, često	M	SD
<i>Na studiju sam svjedočio/la seksualnom uznemiravanju kolega/ica (npr. neželjenom dodirivanju, neprikladnim gestama, neprikladnim primjedbama na račun spola) od strane kolega.</i>	84,3%	5,5%	9,1%	1,1%	1,27	0,669
SVJEDOČENJE NEIZRAVNOJ RODNOJ DISKRIMINACIJI	90,5%	6,6%	2,2%	0,7%	1,11	0,394
<i>Doživio/la sam da moje kolege/ice nisu odabrane u tijela odlučivanja na studijskoj razini (studentske zborove, predstavništva studenata, udruge studenata) zbog spola.</i>	92,3%	4,7%	2,2%	0,7%	1,11	0,434
<i>Doživio/la sam da je mojim kolegama/icama onemogućeno napredovanje na višu poziciju (demonstrator/ica, asistent/ica) zbog spola.</i>	92,6%	5,5%	1,1%	0,7%	1,1	0,395
SVJEDOČENJE RODNOJ DISKRIMINACIJI DRUGIH	70,8%	24,8%	4%	0,4%	1,39	0,507

Ukupno je percepcija rodne diskriminacije na Sveučilištu u Zagrebu procijenjena s $M=2,32$ ($SD=0,757$), odnosno studenti i studentice u prosjeku ne prepoznaju rodnu neravnopravnost u značajnoj mjeri. Slično tomu je i niska procjena neravnopravnosti prema studenticama od strane nastavnog i nenastavnog osoblja ($M=2,27$, $SD=0,907$). Od nabrojanih aspekata neravnopravnosti, najviše je prepoznata dimenzija neravnopravnosti u pogledu rodni stereotipa ($M=2,74$, $SD=0,842$), a najmanje u pogledu percipirane neravnopravnosti žena na pozicijama moći ($M=2,07$, $SD=0,88$). Takvi su rezultati u skladu s dosadašnjim istraživanjima koja su iznijeli nisku razinu prepoznavanja rodne neravnopravnosti na studiju (Morrison i dr, 2005).

U daljnjem tekstu bit će prikazane regresijske analize za provjeru u kojoj mjeri odabrani prediktori pridonose objašnjenju iskustva rodne diskriminacije, svjedočenju rodnoj diskriminaciji i percepciji rodne diskriminacije.

No, prije prikaza pojedinih analiza provjerene su korelacije među prediktorima i kriterijskim varijablama na ukupnom uzorku, kako bi se u konačnoj analizi zadržali oni prediktori koji su povezani s kriterijskim varijablama (Tablica 3).

S obzirom na to da niti jedan prediktor nije u statistički značajnoj korelaciji s kriterijskom varijablom *osobno iskustvo neizravne diskriminacije*, te da na tom kriteriju nema značajnijeg varijabiliteta, nije uvrštena u daljnu analizu. Zbog istog je razloga iz analize izostavljen kriterij *Iskustvo neizravne diskriminacije drugih* zato što na toj varijabli čak 97% ispitanika ima odgovor 1. Razloge nedostatku varijabiliteta u tim varijablama možemo pronaći u činjenici da su s jedne strane prilike za napredovanje studenata/ica nedovoljno česte, ali i da postoji izazov u opažanju neizravne diskriminacije te pripisivanje izvora diskriminacije spolu u naizgled neutralnim praksama i mogućnostima. U takvim situacijama bez strukturalnih pokazatelja teško je utvrditi da je nemogućnost napredovanja rezultat diskriminacije te će se češće pripisivati osobnim karakteristikama (Kamenov i dr., 2011).

Tablica 3. Korelacije kriterijskih varijabli s prediktorskim

		osobno iskustvo izravne diskriminacije	iskustvo izravne diskriminacije drugih	percipirana neravnopravnost prema studenticama	neravnopravnost žena na pozicijama moći	rodni stereotipi
spol (1 – muški, 2 – ženski)	r	,081	,055	,186**	,075	,030
	p	,184	,364	,002	,217	,623
	N	272	272	272	272	272
dob	r	,099	,119*	,131*	,101	,091
	p	,102	,050	,030	,094	,134
	N	273	273	273	273	273
veličina naselja	r	,101	,069	,050	-,033	-,001
	p	,094	,252	,406	,586	,990
	N	274	274	274	274	274

		osobno iskustvo izravne diskriminacije	iskustvo izravne diskriminacije drugih	percipirana neravnopravnost prema studenticama	neravnopravnost žena na pozicijama moći	rodni stereotipi
religioznost	r	-,127*	-,132*	-,081	-,073	-,043
	p	,036	,029	,184	,230	,479
	N	274	274	274	274	274
političko opredjeljenje (1 – desni, 2 – centar, 3 – neodlučni, 4 – lijeva opcija)	r	,026	,055	,123*	,142*	,076
	p	,674	,368	,044	,020	,217
	N	268	268	268	268	268
godina studija	r	,074	,064	,107	-,039	,062
	p	,222	,296	,077	,517	,312
	N	272	272	272	272	272
prosjek ocjena iz svih kolegija	r	,023	,013	-,030	-,130*	,063
	p	,710	,827	,622	,034	,306
	N	266	266	266	266	266
udio studentica na fakultetu	r	-,094	-,105	,050	-,116	,025
	p	,120	,082	,413	,055	,684
	N	274	274	274	274	274
ravnomjeran udio studenata i studentica	r	,174**	,127*	-,023	,085	-,019
	p	,004	,035	,699	,160	,750
	N	274	274	274	274	274
osobno iskustvo izravne diskriminacije	r		,856**	,687**	,357**	,314**
	p		<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
	N		274	274	274	274
iskustvo izravne diskriminacije drugih	r			,707**	,397**	,324**
	p			<0,001	<0,001	<0,001
	N			274	274	274

*p<0,05; **p<0,01

4.2. Čimbenici koji pridonose objašnjenju osobnog iskustva izravne diskriminacije

U jednostavnu regresijsku analizu uvrštena su samo dva prediktora: religioznost i ravnomjeran udio studenata i studentica. Taj model objašnjava samo 4% varijance ($R^2=0,042$, $F=5,995$, $df=2$, $p=0,003$). Što se tiče pojedinačnih prediktora, religioznost nije značajan prediktor ($\beta= -0,111$, $p= 0,065$) dok se značajnim pokazao prediktor ravnomjeran udio studenata i studentica ($\beta= 0,163$, $p= 0,008$). Pritom, povezanost je utvrđena u suprotnom smjeru od očekivanoga te je vjerojatnije da će iskustvo izravne diskriminacije imati studenti i studentice na fakultetima gdje je izjednačeniji udio studenata i studentica.

Dotatnim analizama utvrdili smo da najčešće iskustvo diskriminacije imaju studenti na biomedicinskim studijima te na integriranim studijima (Tablica 4). Rezultati post-hoc Scheffeevog testa pokazali su da se statistički značajno razlikuju biomedicinski od tehničkih studija ($p=0,027$) te integrirani studiji od preddiplomskih studija ($p=0,012$).

Tablica 4. Razlike u doživljenoj rodnoj diskriminaciji s obzirom na obilježja studija

	SMJER STUDIJA	N	M	SD	rezultat ANOVE
iskustvo izravne rodne diskriminacije	društveno-humanistički	119	1,41	0,506	F=3,286* df=4 p=0,012
	tehnički	47	1,3	0,324	
	prirodni	37	1,42	0,586	
	biomedicinski	45	1,64	0,554	
	biotehnički	25	1,32	0,304	
	RAZINA STUDIJA	N	M	SD	rezultat ANOVE
iskustvo izravne rodne diskriminacije	preddiplomski	119	1,36	0,473	F=4,793**
	diplomski	88	1,39	0,44	df=2
	integrirani	66	1,58	0,568	p=0,009

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

4.3. Čimbenici koji pridonose objašnjenju svjedočenja diskriminaciji drugih studenata i studentica na studiju na Sveučilištu u Zagrebu

U drugoj analizi ispitan je doprinos sljedećih prediktora u objašnjenju svjedočenja izravnoj diskriminaciji drugih studenata i studentica na studiju na Sveučilištu u Zagrebu: dob, religioznost, ravnomjeran udio studenata i studentica, osobno iskustvo izravne diskriminacije. Taj skup prediktora objašnjava 73% varijance ($R^2=0,733$, $F=184,38$, $df= 4$, $p<0,001$). Međutim, u cijelom skupu prediktora, za objašnjenje kriterijske varijable značajan je doprinos samo jednog prediktora i to osobnog iskustva izravne diskriminacije (Tablica 5).

Tablica 5. Rezultati jednostavne regresijske analize za objašnjenje kriterijske varijable *Svjedočenje rodnoj diskriminaciji drugih studenata i studentica*

PREDIKTOR	β	p
dob	,032	,318
religioznost	-,023	,476
ravnomjeran udio studenata i studentica	-,027	,410
osobno iskustvo izravne diskriminacije	,854**	<0,001

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Dodatnom analizom utvrđeno je da studenti i studentice češće svjedoče izravnoj diskriminaciji svojih kolegica i kolega na biomedicinskim studijima koji se statistički značajno razlikuju od tehničkih studija ($p=0,041$ koristeći Scheffeov post-hoc test) te na integriranim studijima koji se statistički značajno razlikuju od preddiplomskih studija ($p=0,003$ koristeći Scheffeov post-hoc test) i diplomskih studija ($p=0,006$) (Tablica 6).

Tablica 6. Razlike u *Svjedočenju rodnoj diskriminaciji drugih studenata i studentica s obzirom na obilježja studija*

	SMJER STUDIJA	N	M	SD	rezultat ANOVE
iskustvo izravne diskriminacije	društveno-humanistički	119	1,44	0,633	F=3,371* df=4 p=0,01
	tehnički	47	1,37	0,374	
	prirodni	37	1,46	0,661	
	biomedicinski	45	1,75	0,602	
	biotehnički	25	1,34	0,373	
	RAZINA STUDIJA	N	M	SD	rezultat ANOVE
iskustvo izravne diskriminacije	prediplomski	119	1,4	0,543	F=7,052**
	diplomski	88	1,4	0,531	df=2
	integrirani	66	1,71	0,67	p=0,001

*p<0,05; **p<0,01

4.4. Čimbenici koji pridonose objašnjenju rodne diskriminacije na Sveučilištu u Zagrebu

Treći istraživački problem ticao se ispitivanja čimbenika koji pridonose objašnjenju kriterijske varijable percepcije rodne diskriminacije, a koja je razložena na tri faktora: neravnopravnost studentica, neravnopravnost žena na pozicijama moći te rodni stereotipi. S obzirom na to da je za sva tri faktora bitno osobno iskustvo i svjedočenje iskustvu diskriminacije, te na visoku korelaciju i već utvrđenu međuzavisnost tih dviju varijabli, odlučeno je da se u hijerarhijskoj regresijskoj analizi svjedočenje iskustvu diskriminacije tretira kao moderator koji dodatno posreduje u povezanosti osobnog iskustva i percepcije rodne diskriminacije. Moderatorska varijabla iskazana je kao interakcija osobnog iskustva i svjedočenja iskustvu izravne diskriminacije.

U prvoj analizi za kriterijsku varijablu neravnopravnost studentica, uvršteni su sljedeći prediktori koji statistički značajno koreliraju s kriterijem: spol, dob, političko opredjeljenje (u prvom koraku), osobno iskustvo izravne diskriminacije (u drugom koraku) te interakcija osobnog iskustva diskriminacije i svjedočenja iskustvu diskriminacije drugih (u trećem koraku) (Tablica 7).

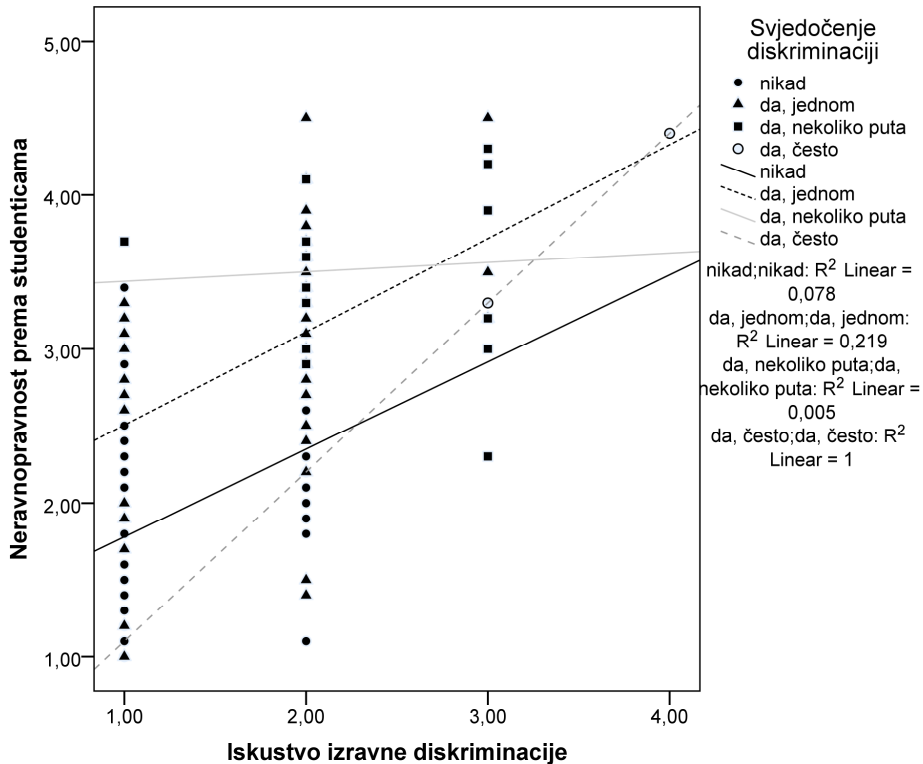
Tablica 7. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za percepciju neravnopravnosti studentica na Sveučilištu

PREDIKTOR	prvi korak		drugi korak		treći korak	
	β	p	β	p	β	p
spol	0,192**	0,002	0,133**	0,003	0,149**	0,001
dob	0,122*	0,043	0,053	0,233	0,050	0,246
političko opredjeljenje	0,104	0,084	0,094*	0,034	0,077	0,077
osobno iskustvo izravne diskriminacije			0,663**	<0,001	0,836**	<0,001
interakcija osobno iskustvo * svjedočenje izravnoj diskriminaciji					-0,241**	<0,001
R	0,250		0,703		0,722	
R ²	0,063		0,494		0,522	
ΔR	0,063**		0,432**		0,027**	
R ² _{corr}	0,052		0,487		0,513	

*p<0,05; **p<0,01

Sva tri koraka značajno objašnjavaju percepciju neravnopravnosti studentica, i to 52% varijance u posljednjem koraku, s time da je u sva tri koraka značajan spol i osobno iskustvo u očekivanom smjeru (neravnopravnost studentica više vide same studentice kao i oni studenti/ce koji su i sami doživjeli izravnu diskriminaciju). Kad je riječ o interakciji osobnog iskustva i svjedočenja iskustvu drugih, ona je značajna, ali negativna. Naime, na Slici 1. može se uočiti kako često svjedočenje diskriminaciji drugih pojačava vezu osobnog iskustva diskriminacije i percepcije neravnopravnosti studentica. No, zanimljivo je da i jednom svjedočenje diskriminaciji drugih pojačava vezu osobnog iskustva i percepcije neravnopravnosti studentica. Veza između osobnog iskustva diskriminacije i percepcije neravnopravnosti studentica slabi ako nije bilo svjedočenja diskriminaciji drugih ili ako je osoba nekoliko puta svjedočila diskriminaciji drugih, što će se tada vjerojatno pripisati drugim, a ne rodnim faktorima.

Slika 1. Moderatorski učinak svjedočenja diskriminaciji na vezu između iskustva diskriminacije i percepcije neravnopravnosti studentica

U drugoj analizi provjeren je doprinos prediktora za objašnjenje kriterijske varijable *neravnopravnost žena na pozicijama moći*, a kao prediktori uvršteni su oni koji statistički značajno koreliraju s kriterijem: politička opredijeljenost (prvi korak), prosjek ocjena (drugi korak), osobno iskustvo izravne diskriminacije (treći korak) te interakcija svjedočenja diskriminaciji i osobnog iskustva izravne diskriminacije (četvrti korak) (Tablica 8).

Tablica 8. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za percepciju neravnopravnosti žena na pozicijama moći

PREDIKTOR	prvi korak		drugi korak		treći korak		četvrti korak	
	β	p	β	p	β	p	β	p
političko opredjeljenje	0,143*	0,021	0,138*	0,025	0,132*	0,021	0,123*	0,032
prosjeak ocjena			-0,127*	0,038	-0,138*	0,016	-0,140*	0,014
osobno iskustvo izravne diskriminacije					0,369**	<0,001	0,459**	<0,001
interakcija osobno iskustvo * svjedočenje izravnoj diskriminaciji							-0,124	0,138
R	0,143		0,192		0,415		0,424	
R ²	0,021		0,037		0,173		0,180	
ΔR	0,021**		0,016**		0,136**		0,007	
R ² _{corr}	0,017		0,029		0,163		0,167	

*p<0,05; **p<0,01

U sva četiri koraka objašnjeno je ukupno 18% varijance, s time da objašnjenju kriterija značajno pridonose prva tri koraka, ali ne i četvrti u kojemu je predviđen moderatorski učinak svjedočenja diskriminaciji na iskustvo diskriminacije u objašnjavanju kriterijske varijable. Uočavanje nejednakosti žena na poziciji moći može se objasniti političkim opredjeljenjem koje naginje centru ili lijevoj opciji, nižim prosjekom ocjena te ponovno najviše ga objašnjava osobno iskustvo izravne diskriminacije.

Posljednja dimenzija rodne neravnopravnosti ticala se rodni stereotipa te je ona statistički značajno povezana samo s osobnim iskustvom diskriminacije i svjedočenjem diskriminaciji drugih. Pritom treba napomenuti kako je niska pouzdanost te subskale pa su i rezultati analize manjkavi. U dva koraka testiran je doprinos osobnog iskustva, a potom i interakcija osobnog iskustva i svjedočenja iskustvu diskriminacije drugih. Takav model objašnjava samo 10% varijance kriterijske varijable. U prvom koraku osobno iskustvo statistički značajno objašnjava rodne stereotipe ($\beta=0,314$, $p<0,001$) ($R=0,314$, $R^2=0,098$, $\Delta R=0,098$, $p<0,001$, $R^2_{\text{corr}}=0,095$). U drugom koraku osobno iskustvo ostalo je značajno ($\beta=0,417$, $p<0,001$), no interakcija osobnog iskustva i svjedočenja iskustvu drugih statistički

značajno ne objašnjava rodne stereotipe ($\beta=-0,143$, $p=0,084$) ($R=0,329$, $R^2=0,108$, $\Delta R=0,010$, $p=0,084$, $R^2_{\text{corr}}=0,102$).

Dodatnim analizama ponovno je utvrđeno kako ispitanici/e s biomedicinskih i integriranih studija statistički značajno višima percipiraju neravnopravnost studentica te rodne stereotipe (Tablica 9). Pritom se statistički značajno razlikuju odgovori studenata/ica s biomedicinskih studija (najviše procjene) u odnosu na tehničke i prirodne gdje su najniže procjene neravnopravnosti studenata. U tom se faktoru statistički značajno razlikuju integrirani studiji (najviše procjene) u odnosu na pred-diplomske studije (najniže procjene).

Rodni su stereotipi najmanje uočeni na biotehničkim, a najviše na društveno-humanističkim studijima te se oni statistički značajno razlikuju.

Tablica 9. Razlike u *percepciji rodne diskriminacije* s obzirom na obilježja studija

	SMJER STUDIJA	N	M	SD	rezultat ANOVE
neravnopravnost akademskog okruženja prema studenticama	društveno-humanistički	119	2,37	0,898	F=4,693** df=4 p=0,001
	tehnički	47	2,02	0,881	
	prirodni	37	2,01	0,903	
	biomedicinski	45	2,66	0,891	
	biotehnički	25	2,04	0,757	
percepcija rodnih stereotipa	društveno-humanistički	119	2,9	0,736	F=3,240* df=4 p=0,013
	tehnički	47	2,65	0,96	
	prirodni	37	2,66	1,058	
	biomedicinski	45	2,74	0,647	
	biotehnički	25	2,28	0,896	
	RAZINA STUDIJA	N	M	SD	rezultat ANOVE
neravnopravnost akademskog okruženja prema studenticama	prediplomski	119	2,17	0,924	F=3,140* df=2 p=0,045
	diplomski	88	2,23	0,881	
	integrirani	66	2,51	0,888	

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

5. RASPRAVA

Ovo je istraživanje bilo utemeljeno u dva teorijska okvira kojim se objašnjavaju iskustvo i percepcija rodne diskriminacije na Sveučilištu u Zagrebu. Polazeći od teorije kongruentnosti uloga (Eagly i Karau, 2002), naša su očekivanja bila da će iskustvo rodne diskriminacije biti povezano s onim studijima gdje je ili manji udio studentica ili gdje postoje značajne neravnoteže u udjelu studenata i studentica (u oba smjera). Tu smo pretpostavku dodatno utemeljili u ideji da bi diskriminacija bila uvjetovana deskriptivnim i preskriptivnim stereotipima (Burgess i Borgida, 1999) kojima se donose zaključci o tome što je uobičajeno, a što primjereno za žene i muškarce. No, ta se očekivanja nisu potvrdila. Dapače, iskustvo diskriminacije prisutnije je u egalitarnijim okruženjima gdje nije velika razlika u broju studenata i studentica. Dodatne analize pokazuju nam da postoje i određeni "džepovi" diskriminacije, i tu se posebno ističu biomedicinski te integrirani studiji. To je u skladu s nizom istraživanja koja potvrđuju diskriminaciju u studijima medicine i sestrinstva (Crutcher i dr., 2011; Levallant i dr., 2020; Kouta i Kaite, 2011; Rautio i dr., 2005; Witte i dr., 2006). Unatoč očekivanjima da će iskustvo diskriminacije biti povezano sa spolom, ta se hipoteza nije ostvarila te zasad ne možemo utvrditi da će studentice češće doživjeti diskriminaciju od studenata, što potvrđuje nejasne zaključke o razmjerima diskriminacije studenata, posebice na studijima gdje je njihov udio manji (Manzi, 2019).

Naše istraživanje pokazuje kako je ključni čimbenik u uočavanju i razumijevanju rodne diskriminacije osobno iskustvo koje je povezano s grupnom pripadnošću. To nam govori kako je umjesto teorije kongruentnosti uloga važnija teorija grupne osviještenosti prema kojoj se osobno iskustvo povezuje s pripadnošću društvenoj grupi, a ne pripisuje se individualnim karakteristikama, poput osobnih karakteristika i ponašanja (Ensher i dr., 2001; Kamenov i dr., 2011). Tako je osobno iskustvo rodne diskriminacije ključan čimbenik prepoznavanja da je netko drugi doživio rodnu diskriminaciju, što je u skladu s rezultatima istraživanja da će osobno iskustvo biti povezano s egalitarnijim stavovima i spremnošću na angažiranje u akcijama usmjerenima na smanjivanje rodne diskriminacije (Kamenov i dr., 2011). I u tom se aspektu potvrđuje da neki studiji (biomedicinski te integrirani) bilježe statistički značajno više pojava rodne diskriminacije.

Posljednja dimenzija percepcije rodne diskriminacije upućuje na to da se na općoj razini percepcije neravnopravnost čak u dva aspekta očituje kao diskriminacija žena, odnosno kao neravnopravnost studentica te kroz postojanje preskriptivnih stereotipa o tome da ženama nije primjereno biti na rukovodećim pozicijama (Burgess i Borgida, 1999). To je u skladu s drugim istraživanjima gdje se i teorija kongruentnosti uloga empirijski češće potvrđuje na ženama te na ženama u ru-

kovodećim ulogama (Koburtay i dr, 2019; Manzi, 2019). Na Sveučilištu su najviše uočeni deskriptivni rodni stereotipi.

Prediktori koji pridonose objašnjenju percepcije neke od dimenzija diskriminacije ponovno potvrđuju teoriju grupne osviještenosti. Naime, značajnim su se pokazali prediktori osobnog iskustva uz dodatni moderatorski učinak svjedočenju diskriminacije kod drugih. No, osim toga, značajnim se pokazao i ženski spol, starija dob, više lijeva politička opredijeljenost i niži prosjek ocjena. Time se dodatno potvrđuje kako se položaj na sveučilištu povezuje s rodnom pripadnošću, ne s osobnim čimbenicima poput uspjeha, te da je grupna osviještenost na neki način povezana s političkom osviještenošću kojom se rodna diskriminacija artikulira kao političko pitanje (Hirsh i Lyons, 2010; Robinson, 2008). I na toj se dimenziji ponovno potvrđuje kako se na integriranim studijima te na biomedicinskim studijima češće percipira neravnopravnost studentica, a rodni stereotipi najčešće se percipiraju na društvenim i humanističkim studijima.

Važno je istaknuti i određena ograničenja ovog istraživanja. U istraživanju percepcije diskriminacije valja računati s izvjesnom "rodnom sljepoćom" ili nedostatnom grupnom osviještenošću. To znači da će ispitanici uočiti određene razlike u tretmanu, ali neće ih nužno pripisati sistemski uvjetovanoj diskriminaciji nego individualnim obilježjima. Tu je osobit izazov prepoznati oblike neizravne diskriminacije, odnosno kad su određene prilike *a priori* bile uskraćene i to ne kao dio izravnog vrednovanja gdje postoje dva kandidata suprotnog spola. Općenito govoreći, prepoznavanje rodne diskriminacije uvjetovano je razinom osviještenosti i obrazovanosti o tom problemu i dimenzijama rodne diskriminacije. Neki autori ukazuju na problem da će muškarci u manjoj mjeri prepoznati rodnu diskriminaciju koju i sami doživljavaju ako je njihov status u ukupnim odnosima moći povoljan. Naposljetku, spomenimo i problem interseksionalnosti (Crenshaw, 1991) gdje će zbog preklapanja više nepovoljnih čimbenika uočavanje diskriminacije biti pripisano drugim strukturalnim razlozima (npr. ekonomskom statusu, seksualnoj orijentaciji, invaliditetu i dr.) poništavajući ili umanjujući postupanja koja se temelje na rodnim i spolnim razlikama.

Unatoč ograničenjima, vjerujemo da ovo istraživanje može biti podloga za daljnja istraživanja koja bi se bavila ovom temom. Bilo bi od iznimne važnosti istražiti percepciju i iskustvo rodne diskriminacije na sveučilištima na nacionalnoj razini te na reprezentativnom uzorku. Također, kvalitativnim bi se pristupom proširile spoznaje o rasprostranjenosti i iskustvima rodne diskriminacije ispitanih studenata/ica i zaposlenika/ca na fakultetima. Osim toga, potrebno je detaljnije ispitati učinke diskriminacije na opći uspjeh, zadovoljstvo studijem i dobrobit studenata i studentica. Naime, rezultati drugih istraživanja jasno pokazuju nepovoljne učinke diskriminacije na te aspekte (Bjørnskov, Dreher i Fisher, 2007; Sanchez i Brock, 1996).

6. ZAKLJUČAK

Ovim se istraživanjem nastojalo utvrditi doživljaj i iskustva rodne neravnopravnosti i diskriminacije na Sveučilištu u Zagrebu iz perspektive studenata i studentica, s obzirom na neka njihova sociodemografska obilježja i obilježja studiranja. Rezultati su pokazali da iskustvo rodne diskriminacije postoji na onim studijima gdje je nominalno izjednačen broj studenata i studentica, no postoje određeni džepovi diskriminacije poput biomedicinskih studija i integriranih studija gdje se češće osobno doživljava rodna diskriminacija i svjedoči diskriminaciji drugih. U percepciji rodne diskriminacije i svjedočenju istoj ključan je čimbenik osobno iskustvo koje pomaže izgradnji grupne osviještenosti. Rodna diskriminacija percipira se kao grupno, društveno i političko pitanje, a ne pitanje osobnih čimbenika ili uspjeha. Stoga je teorija grupne osviještenosti ključna za razumijevanje odabranih konstrukata. Rodni stereotipi najčešći su oblik rodne diskriminacije. Kad govorimo o sadržaju stereotipa, češće se uočavaju rodni stereotipi deskriptivnog karaktera usmjerenog na oba spola, ali i preskriptivni stereotipi koji su usmjereni protiv žena na pozicijama moći. Stoga možemo zaključiti kako je akademsko okruženje iz perspektive studenata i studentica još uvijek obilježeno „staklenim stropom“, i to neovisno o dominantnoj zastupljenosti studentica na sveučilištu. No, iskustvo diskriminacije nije isključivo žensko pitanje te su svakako potrebna dodatna istraživanja kako bi se istražile dimenzije diskriminacije studenata.

Na praktičnoj razini, smatramo nužnim osnivanje akademskog tijela na razini Sveučilišta u Zagrebu koje će pratiti provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova i sličnih propisa te pružati adekvatnu podršku studentima/cama i ostalim osobama na fakultetu ukoliko bi došlo do diskriminacije u akademskom okruženju. Nadalje, svaki fakultet u Hrvatskoj trebao bi uložiti vrijeme i sredstva u edukaciju svojih zaposlenika/ca i studenata/ica o rodnoj ravnopravnosti, u cilju povećanja svijesti i upoznavanja s problemom rodne diskriminacije, kako u svakodnevnom tako i u akademskom životu.

FINANCIJSKA POTPORA

Nema je.

SUKOB INTERESA

Autorice izjavljuju da nema sukoba interesa.

ETIČKO ODOBRENJE

Prema uputama nadležnog etičkog povjerenstva, Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, etička suglasnost nije potrebna kad se provodi istraživanje s punoljetnim osobama koje nisu lišene poslovne sposobnosti te kad nije riječ o kvalitativnom istraživanju o socijalno osjetljivim temama koja uključuju iznošenje emocionalno osjetljivih ili neugodnih iskustava

PRISTUP PODATCIMA I TRANSPARENTNOST

Analičke procedure u SPSS-u dostupne na zahtjev autoricama.

LITERATURA

- Andrijašević I (2018). *Seksualno uznemiravanje na Sveučilištu u Zagrebu – iskustva i stavovi studenata/ica* [Diplomski rad]. Zagreb: Hrvatski studiji, Odjel za psihologiju.
- Bjørnskov C, Dreher A i Fischer JAV (2007). On Gender Inequality and Life Satisfaction: Does Discrimination Matter?, *SSE/EFI Working Paper Series in Economics and Finance*, 12 (657): 1-19.
- Boščić M (2013). *Stereotipi o ženama u masovnim medijima* [Završni rad]. Koprivnica: Sveučilište Sjever.
- Burgess, D., i Borgida, E. (1999). Who Women Are, Who Women Should Be: Descriptive and Prescriptive Gender Stereotyping in Sex Discrimination, *Psychology, Public Policy, and Law*, 5 (3): 665–692. <https://doi.org/10.1037/1076-8971.5.3.665>
- Carr PL, Ash AS, Friedman RH, Szalacha L, Barnett RC, Palepu A i Moskowitz MM (2000). Faculty Perceptions of Gender Discrimination and Sexual Harassment in Academic Medicine, *Annals of Internal Medicine*, 132 (11): 889–896. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-132-11-200006060-00007>
- Crenshaw K (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color, *Stanford Law Review*, 43: 1241–1276.
- Crutcher RA, Szafran O, Woloschuk W, Chatur F i Hansen C.. (2011). Family Medicine Graduates' Perceptions of Intimidation, Harassment, and Discrimination During Residency Training, *BMC Medical Education*, 11: 88. <https://doi.org/10.1186/1472-6920-11-88>
- Državni zavod za statistiku (2019). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2019.* [datoteka s podatcima]. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2019.pdf (5. studenog 2021)
- Državni zavod za statistiku (2022). *Studenti u akademskoj godini 2020./2021.* [datoteka s podatcima]. https://podaci.dzs.hr/media/w24asnrf/si-1688-studenti-u-akademskoj-godini-2020_2021_web.pdf (05. studenog 2022)

- Eagly AH i Karau SJ (2002). "Role Congruity Theory of Prejudice Toward Female Leaders", *Psychological Review*, 109 (3): 573-598. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.109.3.573>
- Ensher EA, Grant-Vallone EJ i Donaldson SI (2001). Effects of Perceived Discrimination on Organizational Citizenship Behaviour, Job Satisfaction, and Organizational Commitment. *Human Resource Development Quarterly*, 12 (1): 53-72. [https://doi.org/10.1002/1532-1096\(200101/02\)12:1<53::AID-HRDQ5>3.0.CO;2-G](https://doi.org/10.1002/1532-1096(200101/02)12:1<53::AID-HRDQ5>3.0.CO;2-G)
- Hadjar A i Gross C (2021). Institutional Characteristics of Education Systems and Inequalities—Introduction I, *International Journal Of Comparative Sociology*, 61 (6):, 1-24. <https://doi.org/10.1177/0020715220988040>
- Hirsh E i Lyons CJ (2010). Perceiving Discrimination on The Job: Legal Consciousness, Workplace Context, and the Construction of Race Discrimination, *Law & Society Review*, 44 (2): 269–298. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5893.2010.00403.x>
- Jackson JFL i O'Callaghan EM (2009). What Do We Know About Glass Ceiling Effects? A Taxonomy and Critical Review to Inform Higher Education Research, *Reserach in Higher Education*, 50: 460–482. <https://doi.org/10.1007/s11162-009-9128-9>
- Johnson HL (2017). Pipelines, Pathways, and Institutional Leadership: An Update on the Status of Women in Higher Education, *American Council on Education*, 1 (14): 1-24.
- Jugović I i Baranović B (2011). Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obrazovanju. U: Kamenov Ž i Galić B (ur.). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, 143-164.
- Kamenov Ž, Huić A i Jugović I (2011). Uloga iskustva rodno neravnopravnog tretmana u obitelji u percepciji, stavovima i sklonosti rodnoj diskriminaciji, *Revija za socijalnu politiku*, 18 (2): 195-215. <https://doi.org/10.3935/rsp.v18i2.978>
- Koburtay T, Syed J i Haloub R (2019). Congruity Between the Female Gender Role and The Leader Role: A Literature Review, *European Business Review*, 31 (6): 831-848. <https://doi.org/10.1108/EBR-05-2018-0095>
- Kouta C i Kaite C (2011). Gender Discrimination and Nursing: A Literature Review, *Journal of Professional Nursing: Official Journal of the American Association of Colleges of Nursing*, 27 (1): 59-63. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2010.10.006>
- Kubu CS (2018). Who Does She Think She Is? Women, Leadership and The 'B'(las) Word, *The Clinical Neuropsychologist*, 32 (2): 235–251. <https://doi.org/10.1080/13854046.2017.1418022>
- le Cessie S, Goeman JJ i Dekkers OM (2020). Who Is Afraid of Non-Normal Data? Choosing Between Parametric and Non-Parametric Tests, *European Journal of Endocrinology*, 182 (2): E1-E3. <https://ej.e.bioscientifica.com/view/journals/eje/182/2/EJE-19-0922.xml> (1. srpnja 2022).
- Levaillant M, Levaillant L, Lerolle N, Vallet B, i Hamel-Broza JF (2020). Factors Influencing Medical Students' Choice of Specialization: A Gender Based Systematic Review, *EClinical Medicine*, 28: 100589. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100589>
- Martínez Alemán AM i Renn A (2003). *Women in Higher Education: An Encyclopedia*. Santa Barbara: ABC CLIO.
- Manzi F (2019). Are the Processes Underlying Discrimination the Same for Women and Men? A Critical Review of Congruity Models of Gender Discrimination, *Frontiers in psychology*, 10: 469. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00469>

- Matus-López M i Gallego-Morón N (2015). Glass ceiling in the university. If I don't see it, I don't believe it, *Revista Complutense de Educación*, 26 (3): 611-626. 10.5209/rev_RCED.2015.v26.n3.44491
- Moreau M-P, Osgood J i Halsall A (2008). Equal Opportunities Policies in English Schools: Towards Greater Gender Equality in The Teaching Workforce?, *Gender, Work and Organization*, 15 (6): 553–578. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0432.2008.00405.x>
- Morley L (2006). Gender Equity in Commonwealth Higher Education: An Examination of Sustainable Interventions in Selected Commonwealth Universities, *Knowledge & Research*, 1 (8): 97-150.
- Morrison Z, Bourke M i Kelley C (2005). Stop Making it Such a Big Issue: Perceptions and Experiences of Gender Inequality by Undergraduates at a British University, *Women's Studies International Forum*, 28 (1): 150-162. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2005.04.020>
- Nedović M, Ivanković D i Mišević D (2015). Stakleni strop – položaj žena u sustavu znanosti, *Znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 5 (1): 91-98.
- Rautio A, Sunnari V, Nuutinen M i Laitala M (2005). Mistreatment of University Students Most Common During Medical Studies, *BMC Medical Education*, 5 (1): 36-50. <https://doi.org/10.1186/1472-6920-5-36>
- Relja R, Galić B i Despotović M (2009). Položaj žena na tržištu rada grada Splita, *Sociologija i prostor*, 47 (3): 217-239.
- Robinson RK (2008). Perceptual Segregation, *Columbia Law Review*, 108 (5): 1093–1180.
- Robinson-Cimpian JP, Ganley CM, Theule Lubienski S i Copur-Gencturk Y (2013). Teachers' Perceptions of Students' Mathematics Proficiency May Exacerbate Early Gender Gaps in Achievement, *Developmental Psychology*, 50 (4): 1262-1281. <https://doi.org/10.1037/a0035073>
- Salvini S (2014) Gender Discrimination. U: Michalos AC (ur.). *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_1126
- Sanchez JI i Brock P (1996). Outcomes of Perceived Discrimination Among Hispanic Employees: Is Diversity Management a Luxury or a Necessity?, *The Academy of Management Journal*, 39 (3): 704-719. <https://doi.org/10.2307/256660>
- Sipe S, Johnson CD i Fisher DK (2009). University Students' Perceptions of Gender Discrimination in The Workplace: Reality Versus Fiction, *Journal of Education for Business*, 84 (6): 339-349. <https://doi.org/10.12691/ajap-7-1-2>
- Stromquist NP (2015). Women in Higher Education Today – Structure and Agency from a Gender Perspective, *Journal of Educational Planning and Administration*, 29 (3): 287-306. <https://doi.org/10.3390/socsci8060172>.
- UN Women (2020). #METOO. Headlines from a Global Movement. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Brief-MeToo-Headlines-from-a-global-movement-en.pdf> (05. studenog 2022).
- Veštić S (2017). Zakon o ravnopravnosti spolova - razlozi donošenja i institucionalni mehanizmi osiguranja provedbe, *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, 3 (4): 73-94.
- Wilson D (2003). Human Rights: Promoting Gender Equality in and Through Education. *Gender and Education for All: The Leap to Equality*. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.614.5078&rep=rep1&type=pdf> (20. studenog 2021.)

Witte FM, Stratton TD i Nora LM (2006). Stories from the Field: Students' Descriptions of Gender Discrimination and Sexual Harassment During Medical School, *Well-Being of Students*, 81 (7): 648-654. <https://doi.org/10.1097/01.ACM.0000232421.04170.d2>

Zakon o ravnopravnosti spolova (2008). Republika Hrvatska: Narodne novine, 82/08, 69/17. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_82_2663.html (05. studenog 2021.)

Perception and Experience of Gender Discrimination Among Students at the University of Zagreb

Iva ČAVAR <https://orcid.org/0009-0007-2492-1022>

Croatian Social Welfare Institute, Central Office Zagreb, Branch Office Trešnjevka, Croatia

iva.cavar28@gmail.com.

Ana OPAČIĆ <https://orcid.org/0000-0002-3486-0696>

Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia

ana.opacic@pravo.hr (corresponding author)

ABSTRACT

The aim of this quantitative research was to analyse the experience of gender discrimination at the University of Zagreb from the students' perspective and assess the contribution of socio-demographic characteristics and study characteristics in explaining the experience, witnessing and perception of gender discrimination. The role congruity theory and the theory of group awareness were used as a framework. The research was conducted in 2020 with the participation of 274 students from the University of Zagreb. The results were analysed by regression analysis (simple and hierarchical regression analysis with additional verification of the moderating effect of witnessing gender discrimination on the relationship between the experience and perception of gender discrimination). The results showed that the experience of gender discrimination exists in fields where the number of male and female students is nominally equal. However, certain areas, such as bio-medical studies and integrated studies, stood out as pockets of discrimination, where students were more likely to personally experience gender discrimination and witness discrimination against others. In the perception and witnessing of gender discrimination, a key factor is personal experience that helps build group awareness. Gender discrimination is perceived as a group, social and political issue rather than a matter of personal factors or success. Descriptive gender stereotypes targeting both sexes, but also prescriptive stereotypes directed against women in positions of power, are more often observed. Therefore, we can conclude that, from the students' perspective, the academic environment still exhibits characteristic of a glass ceiling, regardless of the predominant presence of female students at the university.

Key words: gender equality, gender discrimination, higher education, gender stereotypes